

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ята секція

**СПРАВА «ЧАЙКОВСЬКИЙ ПРОТИ УКРАЇНИ»
CASE OF CHAYKOVSKIY v. UKRAINE**

(Заява № 2295/06)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

15 жовтня 2009 року

ОСТАТОЧНЕ

01 березня 2010

Текст рішення може підлягати редакційним правкам.

У справі «Чайковський проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Пеер Лоренцен (Peer Lorenzen), голова,
Карел Юнгвірт (Karel Jungwiert),
Райт Маруст (Rait Maruste),
Марк Віллігер (Mark Villiger),
Миряна Лазарова-Трайковська (Mirjana Lazarova Trajkovska),
Здравка Калайджиєва (Zdravka Kalaydjieva), судді,
Михайло Буроменський (Mykhaylo Buromenskiy), суддя ad hoc,
та Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek), секретар секції,
після наради за зачиненими дверима 22 вересня 2009 року,
постановляє таке рішення, ухвалене того самого дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу розпочато за заявою (№ 2295/06), поданою проти України до Суду на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) громадянином України п. Володимиром Андрійовичем Чайковським (далі — заявник) 29 грудня 2005 року.

2. Заявника представляла пані Оксана Станіславська, адвокат, що практикує в Харкові. Уряд України (далі — Уряд) представляв його Уповноважений — п. Юрій Зайцев.

3. Заявник скаржився, зокрема, що органи влади втручалися в його кореспонденцію із Судом і не посприяли отриманню ним необхідних документів для подання заяви до Суду.

4. 7 вересня 2006 року Суд вирішив повідомити Уряд про надходження заяви. Суд також ухвалив рішення розглядати заяву по суті одночасно з питанням щодо її прийнятності (пункт 3 статті 29) та розглянути цю справу у першочерговому порядку відповідно до правила 41 Регламенту Суду.

ЩОДО ФАКТІВ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Заявник, 1943 року народження, проживає в м. Солоне Озеро.

A. Громадянство заявника

6. У квітні 1993 року адміністрація виправної колонії № 314/60, у якій заявник відбував строк покарання у вигляді позбавлення волі, подала до Слов'яносербського відділу Міністерства внутрішніх справ список ув'язнених (а також їхні старі радянські паспорти), які після розпаду Радянського Союзу в 1991 році висловили бажання стати громадянами України. Серед них був і заявник.

7. У старий паспорт громадянина СРСР заявника було поставлено штамп «анульовано».

8. Згідно з листом, надісланим заявникові адміністрацією виправної колонії № 60 (дату листа не зазначено), заявник отримав українське громадянство у 1993 році.

В. Остання кримінальна справа стосовно заявника

9. У 1999 році (дату не зазначено) заявника було затримано за підозрою в замаху на вбивство і вчиненні грабежу. За його твердженням, у відділі міліції його побили. 10 листопада 1999 року Херсонський обласний суд визнав заявника винним у цих злочинах і призначив покарання у вигляді позбавлення волі строком на п'ятнадцять років з конфіскацією всього майна, яке є його особистою власністю.

10. 21 грудня 1999 року Верховний Суд України залишив без задоволення касаційну скаргу заявника на вирок від 10 листопада 1999 року. Водночас він зменшив строк призначеного йому покарання до тринадцяти років позбавлення волі.

11. Невдовзі після винесення ухвали Верховного Суду України заявника перевели для відбування покарання до виправної колонії № 45 у Дніпропетровській області.

12. У 2007 році заявник звернувся до прокуратури зі скаргою на погане поводження щодо нього під час досудового слідства в 1999 році. У відповідь його повідомили, що він подав скаргу надто пізно і що розслідування за нею провести неможливо, оскільки минуло чимало часу і всі відповідні документи вже знищено.

13. У 2007–2008 роках заявник безуспішно домагався скасування вироку, порушуючи питання про його перегляд у порядку виключного провадження.

14. У вересні 2008 року заявника умовно-достроково звільнили.

С. Стан здоров'я заявника під час перебування під вартою

15. 15 червня 1999 року було проведено судово-психіатричну експертизу з метою визначення можливості притягнення заявника до кримінальної відповідальності за пред'явленими йому обвинуваченнями. Разом з визнанням заявника осудним в експертному висновку було зазначено, що він скаржився на біль у ногах, послаблений зір і запаморочення, безболісний струс мозку, спричинений колишньою черепно-мозковою травмою, послаблений ахиллів рефлекс, а також хворів на енцефалопатію (дегенеративне захворювання мозку), спричинену травмою та атеросклерозом.

16. 17 лютого 2005 року заявник пройшов у виправній колонії № 45 обстеження, проведене експертами медичної комісії, яка встановила йому другу групу інвалідності строком на один рік у зв'язку з наявністю у нього стабільної помірної гіпертонії, гіпертонічної ангіопатії обох очей, ішемічної хвороби серця, стабільної стенокардії, дифузного кардіосклерозу, синдрому Леріша, церебрального атеросклерозу, факосклерозу (катаракти) і хронічного гепатохолециститу (запалення жовчного міхура і печінки).

17. 6–18 лютого 2006 року заявник проходив стаціонарне лікування в медичній частині при СІЗО-3 м. Дніпропетровська у зв'язку зі стенозуючим атеросклерозом нижніх кінцівок, стегново-підколінною оклюзією (закупорюванням артерій), ішемією нижніх кінцівок, стабільною стенокардією та дифузним кардіосклерозом, після чого його «у задовільному стані» повернули до виправної колонії № 45, де він проходив подальший курс лікування в медичній частині установи.

18. У 2006 році заявник поскаржився до прокуратури, що, попри деякі хвороби, на які, за його словами, він хворів та у зв'язку з якими, на його думку, мав право на дострокове звільнення, 17 лютого 2005 року медичні експерти поставили йому помилкові діагнози через свою упередженість до нього. Він просив провести повторне медичне обстеження, але в будь-якій іншій області країни. Прокуратура визнала скаргу заявника

необґрунтованою. Управління Державного департаменту України з питань виконання покарань у Дніпропетровській області (далі — ДДУ) запропонувало, щоб йому провели додаткове медичне обстеження незалежні лікарі Дніпропетровської області, але він відмовився.

19. 18 серпня 2006 року ДДУ, на клопотання заявника, повідомив його про відсутність будь-яких медичних підстав для порушення перед судом питання про його дострокове звільнення, а також про те, що його «забезпечують лікуванням відповідно до встановлених діагнозів». Заявник пояснив, що він скаржиться не на саме лікування, а на медичні діагнози, які він вважає помилковими і через які він позбувається права на дострокове звільнення за станом здоров'я.

20. Згідно з наданою заявником інформацією у 2008 році лікарі у в'язниці лікували атеросклероз нижніх кінцівок ін'єкціями нікотинової кислоти, які, за його твердженням, допомагали мало. Заявник доводив, що лікування було недостатнім, тому після звільнення у вересні 2008 року він потребував хірургічного втручання.

21. 1 жовтня 2008 року в Чернігівській лікарні №2 заявникові зробили доплерографію артерій нижніх кінцівок, за результатами якої було діагностовано закупорювання лівої і правої здухвинних артерій.

Д. Проведення в Суді

22. 29 грудня 2005 року заявник надіслав до Суду листа, в якому висловив намір подати заяву відповідно до статті 34 Конвенції.

23. 18 січня 2006 року Секретаріат Суду надіслав йому формуляр заяви для заповнення та пояснювальні документи, необхідні для подання заяви.

24. 13 березня 2006 року Секретаріат Суду одержав листа з формуляром заяви від 3 березня 2006 року, в якому заявник повідомив, що не зміг надіслати копії всіх документів, потрібних для обґрунтування скарг, оскільки адміністрація виправної колонії нібито відмовилася надати йому такі копії.

25. Листом від 24 березня 2006 року Секретаріат Суду повідомив заявника, що згідно зі статтею 34 Конвенції державні органи зобов'язані не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню права на індивідуальну заяву. У листі також повідомлялося, що відмову адміністрації виправної колонії надати копії відповідних документів Суд розгляне з погляду відповідності таких дій зобов'язанням держави за статтею 34 Конвенції. Разом з листом було також надіслано копію наказу Державного департаменту України з питань виконання покарань від 25 січня 2006 року № 13 «Про затвердження Інструкції з організації перегляду кореспонденції осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах».

26. 28 квітня і 24 травня 2006 року заявник поінформував Суд про те, що адміністрація виправної колонії відмовилася передати йому додатки до листа Секретаріату Суду від 24 березня 2006 року. Він також повідомив, що й досі не дістав копій усіх потрібних йому документів.

27. Зі скаргою стосовно зазначеного вище заявник звернувся до прокуратури.

28. 28 вересня 2006 року, після того як Суд повідомив Уряд про надходження заяви, заявник, на вимогу адміністрації колонії, написав «пояснювальну записку», в якій зазначив, зокрема, що, починаючи із «середини 2006 року», йому надавали можливість

робити копії документів зі своєї справи, переписуючи їх від руки, що додатки до листа, надісланого Секретаріатом Суду 24 березня 2006 року, йому так і не передали і що він не має ніяких скарг стосовно відправлення його кореспонденції адміністрацією виправної колонії до Суду.

29. За твердженням заявника, переписувати документи зі своєї справи від руки він мав можливість по двадцять — тридцять хвилин двічі на тиждень.

30. З 15 грудня 2006 року до 24 травня 2007 року заявника представляв у Суді адвокат.

31. 31 липня 2007 року прокурор Дніпропетровської області визнав необґрунтованою скаргу заявника стосовно вилучення адміністрацією виправної колонії додатків до листа, надісланого йому Судом. Прокурор послався на Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань від 25 грудня 2003 року (див. пункт 41 нижче), згідно з якими засудженим дозволено зберігати копії вироків та ухвал судів, а оскільки згаданий документ не належав до цієї категорії, вилучення його не становило порушення з боку адміністрації колонії.

32. 12 березня 2008 року заявник одержав від адміністрації колонії згадані вище додатки.

33. Того самого дня прокуратура Дніпропетровської області підтвердила свій попередній висновок щодо відсутності порушення у тому, що адміністрація виправної колонії вилучила зазначений вище документ.

Е. Скарга на погане поводження із заявником, яке мало місце 27 жовтня 2006 року

34. Заявник стверджував, що 27 жовтня 2006 року працівник, який був черговим у виправній колонії, побив його гумовим кийком, внаслідок чого 2 листопада 2006 року його помістили до медичної частини колонії. За його твердженням, лікар у в'язниці відмовився задокументувати отримані ним травми.

Ф. Скарга на недостатнє харчування у виправній колонії № 60 у 1999–2005 роках

35. У травні 2007 року заявник поскаржився до ДДУ на те, що у період 1999–2005 років понад 700 в'язнів, як він стверджував, померли від голоду у виправній колонії № 60.

36. Управління ДДУ в Луганській області відповіло заявникові, що за його скаргою проведено розслідування і її визнано необґрунтованою.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА

А. Таємниця кореспонденції і винятки, які стосуються засуджених і затриманих

37. У відповідних положеннях Конституції передбачено:

Стаття 31

«Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинові чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо».

38. Стаття 113 Кримінально-виконавчого кодексу України 2003 року (зі змінами, внесеними 1 грудня 2005 року) передбачає право засуджених листуватися зі своїми родичами, іншими особами та організаціями. Уся така кореспонденція підлягає автоматичному контролю і перегляду з боку адміністрації установи виконання покарань, за винятком випадків, передбачених пунктом 4:

«Пропозиції, заяви і скарги, адресовані Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Європейському суду з прав людини, а також іншим відповідним органам міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, уповноваженим особам таких міжнародних організацій та прокуророві, переглядові не підлягають і не пізніш як у добовий строк надсилаються за належністю».

39. В Інструкції з організації перегляду кореспонденції осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, затвердженій наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань № 13 від 25 січня 2006 року, зазначене положення конкретизується таким чином:

«1.5. ...Листування засуджених та осіб, узятих під варту, з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Європейським судом з прав людини, а також іншими відповідними органами міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, уповноваженими особами таких міжнародних організацій та прокурором переглядові не підлягають і не пізніше як у добовий строк надсилаються за належністю або вручаються засудженим чи особам, узятим під варту. ...

2.4. Засуджені чи особи, узяті під варту, у присутності інспектора особисто запечатують у конверти кореспонденцію, адресовану Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Європейському суду з прав людини, а також іншим відповідним органам міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, уповноваженим особам таких міжнародних організацій та прокурору. Кореспонденція, що надійшла від Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Європейського суду з прав людини, а також інших відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, уповноважених осіб таких міжнародних організацій та прокурора, засудженими чи особами, узятими під варту, розпечатується особисто в присутності інспектора. ...»

40. У відповідних положеннях Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджених наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань № 275 від 25 грудня 2003 року, зазначено:

«18. ...Засуджені до арешту мають право: ...одержувати і відправляти листи без обмеження їх кількості. ...

43. Порядок відправлення засудженими листів

Відправлення засудженими листів і звернень проводиться тільки через адміністрацію установ виконання покарань. З цією метою на території установ вивішуються поштові скриньки, які щоденно відкриваються уповноваженими на те посадовими особами. Засуджені, які тримаються у камерах, передають листи для відправлення представникам адміністрації.

Листи опускаються до поштових скриньок або передаються представникам адміністрації в незапечатаному вигляді. ...

Кореспонденція, яку одержують і відправляють засуджені, підлягає перегляду.

Пропозиції, заяви і скарги, адресовані Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, прокуророві або Європейському суду з прав людини, переглядові не підлягають і не пізніше як у добовий строк надсилаються за належністю».

41. Правила внутрішнього розпорядку також дозволяють засудженому зберігати копії вироків та ухвал судів стосовно його справи.

В. Нагляд прокуратури за виконанням кримінальних покарань

42. Згідно зі статтею 22 Кримінально-виконавчого кодексу України 2003 року прокурори здійснюють нагляд за додержанням законів при виконанні кримінальних покарань.

43. Відповідні положення Закону України «Про прокуратуру» 1991 року (зі змінами) стисло викладено в рішенні у справі «*Науменко проти України*» (Naumenko v. Ukraine) (заява № 42023/98, п. 93, рішення від 10 лютого 2004 року).

С. Компетенція і повноваження адміністративних судів

44. Згідно з пунктом 1 статті 17 Кодексу адміністративного судочинства від 6 липня 2005 року (який набув чинності 1 вересня 2005 року) адміністративні суди компетентні розглядати, зокрема, скарги фізичних осіб на рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень. Пункт 2 цієї статті виключає з компетенції адміністративних судів публічно-правові справи, що віднесені до юрисдикції Конституційного Суду України, спори, що підлягають вирішенню в порядку кримінального судочинства, справи про накладення адміністративних стягнень, а також справи, які стосуються внутрішньої діяльності корпоративних утворень.

45. Згідно зі статтею 162 Кодексу адміністративного судочинства у разі визнання адміністративного позову обґрунтованим адміністративний суд може, зокрема, ухвалити постанову про визнання оскаржуваних дій, бездіяльності чи рішення протиправними та/або про зобов'язання відповідача вчинити певні дії чи утриматися від вчинення певних дій. Суд також може зобов'язати відповідача відшкодувати шкоду, спричинену такими незаконними діями, бездіяльністю чи рішенням.

Д. Інші законодавчі положення, що мають стосунок до справи

46. Відповідні положення статті 55 Конституції України проголошують:

«Права і свободи людини і громадянина захищаються судом.

Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб...

... Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна...»

III. ВІДПОВІДНІ МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ

47. У статті 3 Європейської угоди про осіб, які беруть участь у процесі Європейського суду з прав людини, зазначено:

«1. Договірні Сторони поважають право осіб, згаданих у пункті 1 статті 1 цієї Угоди, на безперешкодне листування з Комісією і Судом.

2. Стосовно затриманих осіб здійснення цього права, зокрема, передбачає, що:

а) навіть якщо компетентні органи здійснюють перевірку їхньої кореспонденції, вона відправляється та доставляється без надмірних затримок і без змін;

б) до таких осіб не застосовуються дисциплінарні заходи у жодній формі у зв'язку з будь-яким повідомленням, надісланим до Комісії чи Суду належними каналами;

в) у зв'язку з будь-якою заявою, поданою до Комісії чи Суду, чи будь-якою процедурою, пов'язаною з нею, такі особи мають право листуватися та спілкуватися конфіденційно з адвокатом, який має право виступати в судах країни, в якій їх затримано.

3. Державний орган не може втручатися у здійснення попередніх пунктів крім як згідно з законом та у випадках, необхідних у демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, для розкриття або переслідування кримінального злочину або для захисту здоров'я людей».

ЩОДО ПРАВА

I. РАМКИ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ

48. Суд зазначає, що після того як Уряд було повідомлено про цю справу, заявник надіслав додаткову скаргу, в якій стверджував про несправедливість пенсійного забезпечення колишніх засуджених до позбавлення волі.

49. На думку Суду, нова скарга не є доопрацюванням початкових скарг заявника до Суду, про які було повідомлено Уряд. Суд вважає за недоцільне розглядати це питання в контексті цієї заяви (див. рішення у справі *«Пірянник проти України»* (Piryanik v. Ukraine), заява № 75788/01, п. 20, від 19 квітня 2005 року).

II. СКАРГА ЩОДО ПОРУШЕННЯ СТАТЕЙ 1, 3, 6 і 8 КОНВЕНЦІЇ ТА СТАТТІ 2 ПРОТОКОЛУ № 7

A. Скарги за статтею 3 Конвенції

50. За статтею 3 Конвенції заявник скаржився на те, що під час розслідування в 1999 році він зазнав катування з боку працівників міліції. Посилаючись на цю ж саму статтю, він також скаржився на те, що лікарі, які обстежували його, коли він хворів на хвороби, несумісні з позбавленням волі, встановили помилкові діагнози, щоб позбавити його права на дострокове звільнення за станом здоров'я. У зв'язку з цим він також скаржився на недостатнє, на його думку, лікування атеросклерозу нижніх кінцівок, яке йому здійснювали у виправній колонії. Крім того, за статтею 3 Конвенції заявник скаржився й на те, що у період 1999–2005 років чимало засуджених у виправній колонії № 60 померло внаслідок голоду. Насамкінець, посилаючись на цю статтю, він стверджував, що 27 жовтня 2006 року його побив черговий по виправній колонії.

51. Суд нагадує, що стаття 3 Конвенції втілює в собі одну з найфундаментальніших цінностей демократичного суспільства. Вона беззастережно забороняє катування і нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання, незалежно від обставин і поведінки потерпілого (див. рішення у справі *«Лабіта проти Італії»* (Labita v. Italy) від 6 квітня 2000 року, Reports 2000-IV, п. 119).

1. Скарга на погане поводження, яке мало місце в 1999 році під час перебування заявника у відділі міліції

52. Суд зазначає, що, як свідчить подана заявником інформація, з цією скаргою він звернувся до національних органів лише у 2007 році (див. пункт 12 вище), тобто після того, як він спочатку звернувся з нею до Суду. Прокурор повідомив заявника, що скаргу він подав надто пізно, тому розслідування за нею проводитися не буде. Суд визнає, що в разі, якщо стосовно цієї скарги жодних національних засобів юридичного захисту не існувало, заявник не виконав вимогу шестимісячного строку, встановлену пунктом 1 статті 35 Конвенції. З іншого боку, якщо засоби юридичного захисту існували, тоді скористатися ними впродовж розумного строку заявник не спромігся, тим самим позбавивши державу можливості вжити відповідних заходів і виправити ситуацію.

53. Отже, ця частина заяви має бути відхилена відповідно до пунктів 1 і 4 статті 35 Конвенції.

2. Поставлені заявникові діагнози та його лікування

54. Суд зазначає, що статтю 3 Конвенції не можна тлумачити як таку, що встановлює загальний обов'язок звільнення осіб, узятих під варту, з огляду на стан їхнього здоров'я. Вона, радше, покладає на державу обов'язок захищати фізичне здоров'я осіб, позбавлених волі (див. рішення у справі *«Худобін проти Росії»* (Khudobin v. Russia), заява № 59696/00, п. 93, ECHR 2006?XII (витяги)). Суд погоджується з тим, що медична допомога, яка надається в медичних частинах пенітенціарних установ, не завжди такої самої якості, як і в найкращих установах загального медичного обслуговування. Проте держава має забезпечити належний захист здоров'я ув'язнених, зокрема, шляхом надання необхідної медичної допомоги (див. рішення у справі *«Кудла проти Польщі»* (Kudla v. Poland) [GC], заява № 30210/96, п. 94, ECHR 2000-XI; див. також рішення у справах *«Гуртадо проти Швейцарії»* (Hurtado v. Switzerland) від 28 січня 1994 року, серія А, № 280-А, думка Комісії, п. 79, та *«Калашников проти Росії»* (Kalashnikov v. Russia), № 47095/99, п. 95 і 100, ECHR 2002-VI).

55. Стаття 3 Конвенції може вимагати звільнення особи з під варту лише у виняткових випадках та з дотриманням певних умов, коли стан її здоров'я абсолютно несумісний з триманням під вартою (див. ухвали у справах *«Парон проти Франції»* (№ 1) (Paron v. France (no. 1)), № 64666/01, CEDH 2001-VI, та *«Прібке проти Італії»* (Priebke v. Italy), № 48799/99, від 5 квітня 2001 року). Для визначення того, чи сумісний стан здоров'я ув'язненого заявника з триманням його під вартою, слід враховувати такі три конкретні чинники:

а) характер захворювання;

б) адекватність медичної допомоги і догляду, які забезпечуються в місці позбавлення волі; та

в) доцільність залишення заявника під вартою з огляду на стан його здоров'я (див. *«Муїсель проти Франції»* (Mouisel v. France), № 67263/01, пп. 40–42, ECHR 2002-IX).

56. Повертаючись до справи, що розглядається, Суд звертає увагу на дані з різних медичних джерел, які підтверджують наявність у заявника кількох серйозних захворювань, у зв'язку з якими він потребував регулярного медичного догляду. Але ніщо не свідчить про те, начебто його хвороби були в принципі не сумісні з триманням його під вартою. У виправній колонії була медична частина, в яку заявника поміщали, коли виникала така потреба, і в якій можна було певною мірою розв'язувати такі проблеми. Коли виникла

потреба, його перевели до іншої лікарні в Дніпропетровську, де він пройшов додатковий курс лікування (див. пункт 17 вище). Суд зазначає, що заявник не оспоровав і не піддавав критиці повідомлення адміністрації виправної колонії, надіслане в серпні 2006 року, яка стверджувала, що його забезпечували лікуванням відповідно до встановлених діагнозів (див. пункт 19 вище). Його незгода з діагнозами, поставленими лікарями колонії, ґрунтується не на твердженні про неадекватність лікування, а на розчаруванні з приводу того, що їхні діагнози не надали йому права на можливе дострокове звільнення.

57. Щодо твердження заявника про недостатність лікування атеросклерозу нижніх кінцівок, яке він проходив у виправній колонії, Суд зазначає, що, як видається, він мав це захворювання уже в 1999 році, тобто ще до того, як його було засуджено до позбавлення волі (див. пункт 15 вище). На думку Суду, важко встановити, чи погіршився і наскільки погіршився стан здоров'я заявника у в'язниці та якою мірою таке погіршення було зумовлене саме існуючим там рівнем медичного обслуговування, а не процесом старіння організму та природним перебігом хвороби заявника. Водночас Суд зазначає, що заявник не отримував певного специфічного лікування у зв'язку із зазначеною хворобою і відмовився від обстеження незалежними лікарями у Дніпропетровській області. У скаргах заявника до Суду також не згадується, щоб він коли-небудь скаржився до адміністрації виправної колонії на отримуване лікування і домагався якихось відповідних змін.

58. Суд не в змозі визначити, чи був обраний курс лікування таким, що належним чином відповідав потребам заявника, і чи існувала для нього можливість отримати краще лікування в цивільних медичних закладах. Однак, беручи до уваги викладене вище та всі наявні матеріали цієї справи, Суд не бачить жодних свідчень того, що лікування заявника з приводу атеросклерозу нижніх кінцівок, яке він отримував в умовах позбавлення волі, було настільки недостатнім, щоб його розглядати як порушення статті 3 Конвенції.

59. Отже, скарги заявника про те, нібито стан його здоров'я був несумісний із позбавленням волі, та про неадекватність лікування однієї з його хвороб є явно необґрунтованими і мають бути відхилені відповідно до пунктів 3 і 4 статті 35 Конвенції.

3. Скарга на недостатнє харчування у виправній колонії № 60 у 1999–2005 роках

60. Суд зазначає, що заявник не скаржився на незабезпечення його достатнім харчуванням у виправній колонії № 60, а також не подав ніяких доказів чи конкретних фактів на підтвердження своєї скарги.

61. Тому відповідно до пунктів 3 і 4 статті 35 Конвенції Суд відхиляє цю скаргу як явно необґрунтовану.

4. Скарга на погане поводження щодо заявника, яке мало місце 27 жовтня 2006 року

62. Згідно з усталеною практикою Суду погане поводження підпадає під дію статті 3 Конвенції, якщо, по-перше, досягнуто певного мінімального рівня жорстокості; такий рівень оцінюється з урахуванням усіх обставин справи, таких як характер і контекст відповідного поводження або покарання, спосіб і метод вчинення відповідних дій, тривалість поводження, його фізичні і психічні наслідки; і, по-друге, якщо твердження про погане поводження підкріплені відповідними доказами (див. рішення у справі *«Маматкулов і Аскарів проти Туреччини»* (Mamatkulov and Askarov v. Turkey), [GC], № № 46827/99 і 46951/99, п. 70, ECHR 2005-I).

63. Втім, у справі, що розглядається, заявник не навів жодних конкретних фактів стосовно стверджуваного інциденту і не подав доказів на підтвердження своєї скарги.

64. У зв'язку з цим Суд визнає цю скаргу явно необґрунтованою і відхиляє її відповідно до пунктів 3 і 4 статті 35 Конвенції.

В. Скарга за статтею 8 Конвенції

65. Заявник скаржився, що адміністрація виправної колонії № 45 втрутилася у процес отримання адресованого йому листа з Секретаріату Суду від 24 березня 2006 року шляхом відкриття конверта та вилучення додатків до нього.

66. Суд визнає, що ця скарга — на додаток до того, що порушує питання за статтею 34 (див. пп. 90–93 нижче),— також потребує розгляду в контексті статті 8 Конвенції, у відповідних положеннях якої зазначено:

«1. Кожен має право на повагу до ... кореспонденції...

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб».

67. Згідно з твердженнями Уряду заявник не вичерпав національних засобів юридичного захисту. Уряд стверджував, що після внесення у грудні 2005 року та січні 2006 року відповідних поправок до законодавства України, які забороняють будь-який перегляд кореспонденції засуджених осіб із Судом, заявник мав ефективні національні засоби юридичного захисту у зв'язку зі своєю скаргою про втручання у процес отримання адресованого йому листа із Суду, але не скористався жодним із них.

68. Згідно з поданням Уряду у доводах, поданих до прокурора, який розглядав скарги заявника в липні 2007 року і березні 2008 року (див. пп. 31–33 вище), було зазначено, що заявник мав можливість звернутися зі своєю скаргою до прокуратури відповідно до статті 22 Кримінально-виконавчого кодексу України (див. п. 42 вище). Уряд вважав, що заявник також мав можливість безпосередньо звернутися до адміністративного суду з позовом відповідно до статті 55 Конституції України та статті 17 Кодексу адміністративного судочинства (див. пункти 46 і 44 вище).

69. Заявник не погоджувався, посилаючись на те, що згадувані Урядом засоби юридичного захисту не є ані ефективними, ані доступними на практиці.

70. Суд повторює, що мета статті 35 Конвенції полягає в наданні Договірним державам можливості запобігти порушенню, у зв'язку з яким проти них заявлено скарги, чи виправити такі порушення ще до того, як скарги буде подано до Конвенційних інституцій (див., наприклад, рішення у справі *«Гентріш проти Франції»* (Hentrich v. France) від 22 вересня 1994 року, серія А, № 296-А, с. 18, п. 33). Таким чином, скаргу, яку особа має намір згодом подати до Суду, їй слід спочатку заявити — принаймні по суті — у відповідному національному органі, дотримуючись при цьому формальних вимог і строків, встановлених національним законодавством (див. рішення у справі *«Кардо проти Франції»* (Cardot v. France) від 19 березня 1991 року, серія А, № 200, с. 18, п. 34). Втім, вичерпанню підлягають лише ефективні засоби юридичного захисту. Засіб юридичного захисту має бути «ефективним» як у практичному, так і в юридичному сенсі (див., наприклад, рішення у справі *«Ільхан проти Туреччини»* (Ilhan v. Turkey), [GC], № 22277/93, п. 97, ECHR 2000-VII). Термін «ефективний» також означає, що засіб юридичного захисту має бути адекватним і доступним (див. рішення у справі *«Відас проти Хорватії»* (Vidas v. Croatia), № 40383/04, п. 34, від 3 липня 2008 року, та ухвалу у справі *«Пауліно Томаш*

проти Португалії» (Paulino Tomas v. Portugal), № 58698/00, ECHR 2003-VIII). Крім того, щоб вважатися ефективним, засіб юридичного захисту має бути незалежним від будь-яких дискреційних дій органів влади і безпосередньо доступним для тих, хто його потребує (див. рішення у справі *«Гурепка проти України»* (Gurepka v. Ukraine), № 61406/00, п. 59, від 6 вересня 2005 року).

71. Стосовно питання про вичерпання національних засобів юридичного захисту тягар доведення розподіляється між сторонами. Уряд, який заявляє про невичерпання таких засобів, повинен переконати Суд у тому, що на час подій у справі відповідний засіб юридичного захисту був ефективним та існував як у теорії, так і на практиці; тобто що він був доступним, здатним забезпечити заявникові сатисфакцію у зв'язку з його скаргами і надавав достатні шанси на успіх (див. рішення у справі *«Ментеш та інші проти Туреччини»* (Mentes and Others v. Turkey) від 28 листопада 1997 року, п. 57, Reports 1997-VIII). У разі якщо вимогу тягаря доведення виконано, заявник, у свою чергу, повинен довести, що згаданий Урядом засіб юридичного захисту було фактично вичерпано, або він, з якихось причин, був неадекватним і неефективним за існуючих обставин справи, або існували особливі обставини, які виправдовували недотримання ним цієї вимоги (див., наприклад, рішення у справі *«Данькевич проти України»* (Dankevich v. Ukraine), № 40679/98, п. 107, від 29 квітня 2003 року). Щоб виправдати своє незвернення зі скаргою до відповідного суду, заявникові недостатньо самого лише сумніву щодо шансу на успіх (див., наприклад, ухвалу у справі *«Пляцевий проти України»* (Plyatsevyy v. Ukraine), № 8783/04, від 25 листопада 2008 року).

72. Повертаючись до обставин справи, що розглядається, Суд зазначає: для того, щоб вичерпати будь-який із двох засобів юридичного захисту, на які посилався Уряд, заявник повинен був звернутися зі своєю скаргою до національних судів: або подавши спочатку скаргу до прокурора (що він і зробив), а потім, за необхідності, оскарживши його відповідне рішення до національних судів (див. пункти 43 і 44 вище) (чого він не зробив), або звернувшись безпосередньо до адміністративного суду зі скаргою на адміністрацію виправної колонії (див. пункт 44 вище) (чого він також не зробив). В обох цих випадках суди, у кінцевому підсумку, повинні були вирішити, чи відповідали дії адміністрації колонії вимогам закону.

73. Суд погоджується з тим, що для звернення до національних судів саме з такими скаргами не передбачено детально визначеного порядку і що Уряд не навів прикладів використання таких процедур на практиці. Втім, це питання підпадає під дію пункту 1 статті 17 Кодексу адміністративного судочинства від 6 липня 2005 року (див. пункт 44 вище), який визначає компетенцію адміністративних судів, тому немає підстав вважати, що пункт 2 цієї статті не дозволяє таким судам розглядати спір у цій справі. Отже, Суд вважає, що існуючі у справі обставини не дають підстав для достатньо вагомих сумнівів стосовно доступності такого засобу юридичного захисту на практиці; це могло б мати місце в разі недостатньо чіткого визначення компетенції судів. Суд також зауважує, що адміністративні суди мали достатні повноваження визнати оскаржуване втручання в кореспонденцію заявника незаконним, зобов'язати адміністрацію виправної колонії утриматися від таких дій у майбутньому і призначити відшкодування шкоди, якщо таку шкоду було заподіяно. Отже, цей засіб юридичного захисту міг забезпечити заявникові сатисфакцію у зв'язку з його скаргою і надавав достатні шанси на успіх.

74. Виходячи з наведених вище міркувань, Суд доходить висновку про відсутність доказів того, що в цьому конкретному випадку зазначений національний засіб юридичного захисту виявився б неефективним, якби заявник звернувся зі своєю скаргою до адміністративних судів — чи то подавши її спочатку прокуророві, чи то звернувшись безпосередньо до такого суду.

75. Отже, скарга, подана заявником на підставі статті 8, має бути відхилена відповідно до пунктів 1 і 4 статті 35 Конвенції з огляду на невичерпання національних засобів юридичного захисту.

С. Скарги за статтею 1 і пунктом 1 статті 6 Конвенції та статтею 2 Протоколу № 7 до Конвенції

76. За статтею 1 Конвенції заявник скаржився на те, що органи влади України нібито позбавили його українського громадянства. За пунктом 1 статті 6 Конвенції він також скаржився на те, що винесений у його справі вирок був несправедливим. Насамкінець, на підставі статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції він стверджував, що не мав можливості оскаржити винесений йому вирок, оскільки його не було переглянуто в порядку виключного провадження.

77. Проте, беручи до уваги всі наявні матеріали та оцінюючи оскаржувані питання в межах своєї компетенції, Суд визнає, що вони не містять ніяких ознак порушення прав і свобод, проголошених Конвенцією та протоколами до неї.

78. Отже, ця частина заяви є явно необґрунтованою і має бути відхилена відповідно до пунктів 3 і 4 статті 35 Конвенції.

ІІІ. СКАРГА ПРО ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 34 КОНВЕНЦІЇ

79. Заявник скаржився, що адміністрація виправної колонії перешкоджала йому у зверненні із заявою до Суду, вилучивши документ, який йому надіслав Суд. Він також стверджував у цьому зв'язку, що адміністрація не сприяла йому в отриманні копій документів, необхідних для подання заяви.

80. Наведені вище скарги мають бути розглянуті у світлі статті 34 Конвенції, яка передбачає:

«Суд може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї. Високі Договірні Сторони зобов'язуються не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права».

А. Доводи, подані до Суду

81. Згідно з доводами Уряду, які стосувалися лише останньої скарги заявника, відмова адміністрації колонії надати йому копії документів, які він вважав необхідними для подання заяви, не перешкоджала ефективному здійсненню ним свого права на індивідуальну заяву, гарантованого статтею 34 Конвенції. Уряд стверджував, що адміністрація колонії надала заявникові доступ до матеріалів справи та можливість зробити копії документів, переписавши їх від руки, але при цьому не була зобов'язана нести витрати на копіювання цих документів для нього.

82. Заявник стверджував, що адміністрація колонії порушила право на конфіденційність кореспонденції із Судом і вилучила надіслані йому Судом додатки до листа, які містили важливу, на його думку, інформацію. Він також доводив, що надання йому доступу до матеріалів справи затримували і безпідставно обмежували і що це цілком залежало від дискреційних повноважень адміністрації колонії. Крім того, заявник оспориював аргумент Уряду щодо відмови держави взяти на себе тягар витрат за

копіювання документів, зазначивши, що йому не надавали можливості зробити копії навіть своїм коштом.

В. Оцінка Суду

1. Загальні принципи

83. Згідно з практикою Суду скарга за статтею 34 Конвенції має процесуальний характер і тому не порушує ніякого питання щодо прийнятності за Конвенцією (див. рішення у справі «*Кук проти Австрії*» (*Cooke v. Austria*), № 25878/94, п. 46, від 8 лютого 2000 року, та рішення у справі «*Ергі проти Туреччини*» (*Ergi v. Turkey*) від 28 липня 1998 року, Reports 1998-IV, п. 105).

84. Суд повторює, що стаття 34 Конвенції покладає на договірну державу обов'язок не перешкоджати здійсненню права на індивідуальну заяву. Хоча встановлений обов'язок має процесуальний характер, відмінний від матеріальноправового характеру гарантій, викладених у Конвенції та протоколах до неї, із самої суті цього процесуального права впливає, що особи можуть скаржитися на такі порушення під час провадження в органах Конвенції (див. ухвалу у справі «*Мануссос проти Чеської Республіки та Німеччини*» (*Manoussos v. the Czech Republic and Germany*), № 46468/99, від 9 липня 2002 року). Суд також наголошує, що зобов'язання не перешкоджати ефективному здійсненню права на індивідуальну заяву вимагає не допускати втручання у право особи ефективно представляти і підтримувати свою скаргу в Суді (див., серед інших джерел та, *mutatis mutandis*, рішення у справі «*Акдивар та інші проти Туреччини*» (*Akdivar and Others v. Turkey*) від 16 вересня 1996 року, Reports 1996-IV, п. 105; рішення у справах «*Курт проти Туреччини*» (*Kurt v. Turkey*) від 25 травня 1998 року, Reports 1998-II, п. 159, «*Танрікулу проти Туреччини*» (*Tanrikulu v. Turkey*) [GC], № 23763/94, ECHR 1999-IV, «*Шарлі проти Туреччини*» (*Sarli v. Turkey*), № 24490/94, пп. 85–86, від 22 травня 2001 року, та «*Орхан проти Туреччини*» (*Orhan v. Turkey*), № 25656/94, від 18 червня 2002 року).

85. Суд також нагадує, що надзвичайно важливою умовою ефективного функціонування механізму подання індивідуальних заяв, передбаченого статтею 34 Конвенції, є забезпечення для заявників або потенційних заявників можливості вільно спілкуватися із Судом, не здійснюючи тиску в будь-якій формі з боку органів влади, спрямованого на те, щоб змусити їх відкликати або змінити свої скарги (див. зазначені вище пункти рішень у справах «*Акдивар та інші*» (*Akdivar and Others*) та «*Курт*» (*Kurt*)). У цьому контексті термін «тиск» означає не лише акти прямого примусу та відвертого залякування, а й будь-які інші неправомірні опосередковані акти або контакти, що мали на меті позбавлення заявників наміру чи бажання звертатися зі скаргами до органів Конвенції (див. згадані вище рішення у справах «*Курт*» (*Kurt*) і «*Шарлі*» (*Sarli*), п. 160 і 164 та пп. 85–86 відповідно).

86. Суд наголошує на важливості дотримання конфіденційності листування Суду із заявниками, оскільки в таких листах може йтися про скарги на адміністрацію чи посадових осіб пенітенціарних установ. Розкриття листів, які надійшли із Суду чи адресовані йому, з читанням чи без читання їхнього змісту, безперечно породжує ризик виникнення потенційно можливої ситуації, коли при нагоді працівники пенітенціарної установи можуть вирішити помститися засудженомускаржнику. Розкриття листів адміністрацією пенітенціарної установи може справляти на заявників ефект залякування і таким чином перешкоджати їм у зверненні зі скаргами до Суду (див. рішення у справі «*Кляхін проти Росії*» (*Klyakhin v. Russia*), № 46082/99, пп. 118–119, від 30 листопада 2004 року).

87. Суд також зазначає, що вилучення певних вкладень із кореспонденції, яка надійшла із Суду і адресована заявникам, може позбавити їх інформації, вкрай необхідної для ефективного вирішення питань, пов'язаних з їхніми зверненнями до Суду (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «*Понушков проти Росії*» (*Ponushkov v. Russia*), № 30209/04, від 6 листопада 2008 року).

88. Крім того, Суд вважає, що заявники, які тримаються під вартою або відбувають строки позбавлення волі, перебувають в особливо вразливому становищі, оскільки їх листування із Судом (як і з рештою зовнішнього світу) залежить від адміністрації установи виконання покарань (див., наприклад, рішення у справі «*Котлец проти Румунії*» (*Cotlett v. Romania*), № 38565/97, п. 71, від 3 червня 2003 року).

2. Застосування зазначених принципів у цій справі

89. Суд зауважує, що скарги заявника стосуються двох питань: вилучення адміністрацією виправної колонії документа, надісланого йому Судом, та стверджуваної відмови адміністрації надати йому копії певних документів, необхідних для обґрунтування заяви. Суд розглядатиме ці питання окремо.

а) Вилучення адміністрацією виправної колонії додатків до листа, надісланого Судом заявникові

90. Не заперечується той факт, що адміністрація виправної колонії розкрила конверт, адресований заявникові, з листом із Суду від 24 березня 2006 року, вилучила додатки і передала його заявникові лише 12 березня 2008 року, тобто із затримкою у два роки (див. пункти 26 і 32 вище). Суд зазначає, що таке втручання суперечить чітко сформульованому положенню статті 113 Кримінально-виконавчого кодексу, конкретизованому в наказі ДДУ № 13 від 25 січня 2006 року, згідно з яким кореспонденція між ув'язненими особами та Судом має конфіденційний статус (див. пункти 38 і 39 вище).

91. Далі Суд зазначає, що вилучені додатки, які становили частину «кореспонденції» із Суду до заявника, містили копію загальнодоступного нормативного документа національного органу влади, що визначав статус кореспонденції, якою ув'язнені особи обмінюються із Судом. Документ мав допомогти заявникові, який на той час не мав юридичного представника, набути базових знань у цій сфері національного права.

92. Суд вважає, що утримування документа, який було додано до листа із Суду, несумісне з гарантіями статті 34 Конвенції, незалежно від того, яким був зміст вилученого документа і його практичне значення для спілкування заявника із Судом.

93. Отже, Україна не виконала своїх зобов'язань за статтею 34 Конвенції у зв'язку з тим, що адміністрація виправної колонії вилучила додатки до листа, адресованого Судом заявникові.

б) Відмова адміністрації виправної колонії надати заявникові копії документів, які мали стосунок до його заяви до Суду

94. Суд зазначає, що заявник не назвав конкретних документів, які він мав намір подати для обґрунтування своєї заяви до Суду, але його позбавили можливості одержати або скопіювати їх. Суд також зауважує, що ніколи не вимагав від заявника подати якісь конкретні документи, потрібні для розгляду його справи (див. ухвалу у справі «*Метеліца проти Росії*» (*Metelitsa v. Russia*), № 33132/02, від 28 квітня 2005 року).

95. Хоча Суд не в змозі сформулювати обґрунтовану точку зору стосовно доступу заявника до матеріалів справи та можливостей їх копіювання, якщо такі існували до квітня 2006 року, він визнає, що це не було значущим для його заяви до Суду.

96. Стосовно скарги заявника на відмову адміністрації виправної колонії надати йому копії документів з його справи та стосовно того, що він мусив переписувати їх від руки, Суд зазначає, що зобов'язання держави не перешкоджати здійсненню права на індивідуальну заяву не означає, що держава автоматично зобов'язана надавати заявникам копії всіх чи будь-яких бажаних документів або забезпечувати технічні можливості на їхній вибір для виготовлення копій для них персонально (див. рішення у справі *«Корнаковс проти Латвії»* (Kornakovs v. Latvia), № 61005/00, пп. 171–174, від 15 червня 2006 року). Суд не виключає можливості виникнення ситуації, коли через таку відмову, у поєднанні з іншими особливими обставинами (наприклад, позбавлення свободи заявника за відсутності представника), його заява до Суду може виявитися недостатньо обґрунтованою, що відповідно означатиме зниження ефективності здійснення ним свого права на індивідуальну заяву (див. рішення у справі *«Ямбор проти Румунії»* (№ 1) (Iambor v. Romania (no. 1)), № 64536/01, пп. 216–217, від 24 червня 2008 року, та у справі *«Гаджіу проти Румунії»* (Gagiu v. Romania), № 63258/00, пп. 93–99, від 24 лютого 2009 року). Але з цією заявою такої ситуації не виникло: доступ до матеріалів справи заявникові надали, хоча й з деякою затримкою, і в кінцевому підсумку він зміг подати до Суду всі документи, які, на його думку, мали стосунок до справи, хоча Секретаріат Суду, зі свого боку, ніколи не вказував на необхідність подання таких документів в інтересах розгляду заяви.

97. З огляду на викладене вище, Суд визнає, що відмова адміністрації виправної колонії надати заявникові копії документів з його справи не становила перешкоди для здійснення ним свого права на індивідуальну заяву. Отже, Україна не допустила невиконання своїх зобов'язань за статтею 34 Конвенції у зв'язку з цією скаргою.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

98. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

99. Заявник не висунув конкретних вимог щодо справедливої сатисфакції. Суд не присуджує відшкодування за цим пунктом.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. Оголошує скарги за статтями 1, 3, 6 і 8 Конвенції та статтею 2 Протоколу № 7 до Конвенції неприйнятними.

2. Постановляє, що Україна не виконала своїх зобов'язань за статтею 34 Конвенції у зв'язку з тим, що адміністрація виправної колонії вилучила додатки до листа, адресованого Судом заявникові.

3. Постановляє, що Україна не допустила невиконання своїх зобов'язань за статтею 34 Конвенції у зв'язку з відмовою адміністрації виправної колонії надати заявникові копії документів для його звернення до Суду.

Учинено англійською мовою і повідомлено письмово 15 жовтня 2009 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК
Секретар

Пеер ЛОРЕНЦЕН
Голова